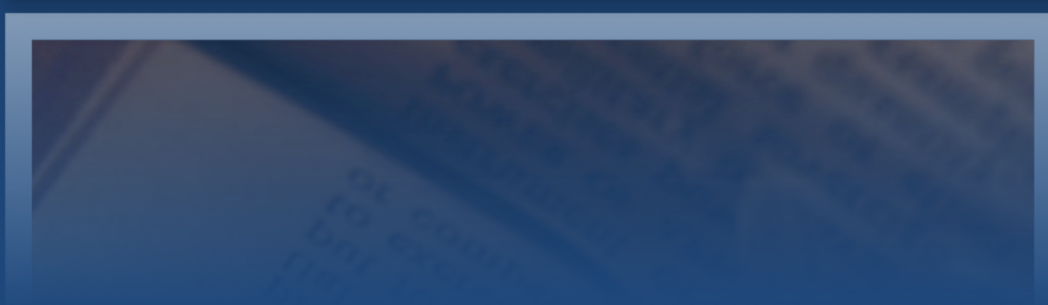

PROJEKT „KIERUNKI I FORMY TRANSFORMACJI CZYTELNICTWA W POLSCE”

RAPORT Z REALIZACJI BADANIA CAWI – PANEL INTERNETOWY (DWIE FALE)

Realizacja Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy

Warszawa, 00-608, Al. Niepodległości 188B

autorzy: dr Krzysztof Krejtz (OPI), dr Piotr Toczyski (OPI), Anna Niedzielska (OPI)

współpraca: Michał Feliksiak (CBOS), Barbara Badora (CBOS)

Zawartość

PODSUMOWANIE WYNIKÓW	3
1. METODOLOGIA	4
1.1. Uczestnicy badania.....	4
1.2. Narzędzie badawcze.....	7
2. WYNIKI BADANIA	9
2.1. Próba intensywnych użytkowników książki	9
2.2. Książki czytane w ciągu ostatniego miesiąca.....	10
2.3. Zanurzenie „intensywnych czytelników” w świecie tekstu	12
2.4. Dieta tekstowa	12
2.5. Język czytanej książki.....	14
2.6. Rodzaj czytanych książek	14
2.8. Papier jako podstawowy nośnik książki	16
2.9. Dom jako główne miejsce lektury	16
2.10. Pory czytania tekstu	17
2.11. Znaczenie subiektywne książki i znaczenie subiektywne innego tekstu	17
2.12. Źródła książek.....	18
3. STAŁA GRUPA - TRENDY CZYTANIA	20
3.1. Uczestnicy badania.....	20
4. WYNIKI	22
4.1. Książki czytane w ciągu ostatnich 30 dni oraz dzień przed badaniem	22
4.2. Dieta tekstowa	23
4.3. Książka czytana wczoraj	24
4.5. Rodzaj czytanej książki	24
4.6. Nośnik tekstu	24
4.7. Miejsce czytania tekstu	24
4.8. Pora czytania tekstu	24
4.9. Subiektywna ocena	25
4.10. Pochodzenie książki	25
5. POTRZEBA POZNANIA A CZYTELNICTWO	26
6. OPINIE RESPONDENTÓW NA TEMAT AKTORÓW RYNKU KSIĄŻKI	28

PODSUMOWANIE WYNIKÓW

Niniejszy raport jest częściowym opracowaniem wyników dwóch fal badania dłuższego panelowego dotyczącego zwyczajów czytelniczych, realizowanego metodą internetowych wywiadów kwestionariuszowych w ramach dwuletniego projektu Polskiej Izby Książki „Kierunki i formy transformacji czytelnictwa w Polsce” dofinansowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Opisywane w niniejszym raporcie badanie dotyczyło przede wszystkim rekonstrukcji doświadczenia respondentów związanego z czytaniem książek i innych rodzajów tekstów, takich jak gazety i czasopisma, reklamy, dłuższe i krótsze teksty internetowe, na dzień przed wypełnieniem ankiety. Dzięki konstrukcji metodologii badania udział w nim wzięli przede wszystkim intensywni czytelnicy książek, co pozwoliło uzyskać unikalny obraz tej grupy rzadko spotykany w dostępnych publicznie badaniach czytelnictwa. Uzyskujemy w ten sposób unikalną szansę bliższego przyjrzenia się tej grupie czytelników w Polsce, dodatkowo dzięki panelowej formie badania mając jednocześnie możliwość zaobserwowania zmian związanych z czytaniem różnego rodzaju tekstów.

Jeden z najważniejszych wniosków nasuwających się po bliższym przyjrzeniu się wynikom raportowanego badania wskazuje, że nawet najbardziej intensywni czytelnicy książek jednocześnie są mocno „zanurzeni” w tekstach mających formy inne niż książkowe. Niemniej głównym nośnikiem treści tekstowej pozostaje dla nich forma papierowa.

Intensywni czytelnicy wyraźnie rozdzielają porę dnia i miejsce kontaktu z tekstem książkowym i tekstami innego rodzaju. Książki są przede wszystkim czytane wieczorami, a ich lektura odbywa się w domach. Pozostałe teksty towarzyszą czytelnikom w ciągu całego dnia w niemal wszystkich miejscach i sytuacjach.

Wartość książek podkreśla ich subiektywna ocena. Czytelnicy odbierają je jako znacznie bardziej poruszające i skłaniające do refleksji. Wykazaliśmy również, że silna potrzeba poznania wiąże się z częstszym sięganiem po książkę. Należy także podkreślić fakt, iż książki zdecydowanie częściej niż pozostałe formy tekstu skłaniają do rozmów o nich z innymi czytelnikami. Sugerować to może, że czytanie książek pełni - poza poznawczymi i emocjonalnymi - również ważne funkcje społeczne dla jednostek.

Porównanie obu fal badania wskazuje na stabilny wysoki odsetek osób sięgających po książki jak i inne teksty. Nie zmieniają się również proporcje „diety tekstowej” intensywnych czytelników. Dominują w niej teksty w formie elektronicznej: smsy, krótkie wiadomości internetowe, krótkie i długie teksty internetowe. Pomimo to książki, zarówno powieści, jak i książki naukowe, znalazły swoje stabilne miejsce. Oba pomiary wskazały również iż książka jest bardzo wysoko cenionym artefaktem kultury. Ciekawe jednak, że w drugiej fali badania nieco wzrósł odsetek osób twierdzących, że poczuły się zainspirowane do rozmowy o książkach z innymi osobami.

Z uwagi na charakter badania wyniki prezentowane są w dwóch sekcjach. W pierwszej opisujemy wyniki obu fal badania prezentując doświadczenie czytelników z tekstem oraz ich codzienną dietę tekstową. W drugiej sekcji pokusiliśmy się próbę identyfikacji trendów zmian w sposobie konsumpcji tekstów wśród intensywnych czytelników.

1. METODOLOGIA

W celu zbadanie zmian praktyk czytelniczych i kierunków tych transformacji przeprowadzono dwie fale badania. W obu pomiarach wykorzystano tę samą ankietę w formie internetowego formularza (CAWI) dostępnego przez przeglądarkę internetową i wypełnianego samodzielnie przez uczestników badania. Oba kwestionariusze różniły się wyłączenie ostatnim modułem pytań, które dotyczyły różnych zachowań związanych z kontaktem z tekstem. Każdy uczestnik drogą mailową otrzymywał zaproszenia zawierające link do ankiety oraz indywidualny i jednorazowy dostęp do kwestionariusza. Badania przeprowadzono przy pomocy platformy *open source* do badań internetowych, projektowania i obsługi ankiet internetowych: *LimeSurvey*. Dzięki zastosowaniu tego rozwiązania usprawniono proces zbierania danych, udostępniając respondentom przystępną formę udziału w badaniu, jak również umożliwiono zespołowi badawczemu szybki wgląd w jakość zebranych danych oraz bieżący monitoring zwrotów.

Osoby badane rekrutowane były podczas prowadzenia przez CBOS Badania Założycielskiego - Kierunki i formy transformacji czytelnictwa w Polsce. W celu skrócenia czasu trwania wypełniania ankiety internetowej część danych, między innymi te dotyczące zmiennych demograficznych, zostały pobrane z baz Badania Założycielskiego.

Kwestionariusze on-line w **pierwszej fali** badania można było wypełniać w okresie od 10 do 17 grudnia 2013 roku. W pierwszym dniu zbierania danych wysłano 602 zaproszenia, po dwóch dniach, 12 grudnia, wysłano pierwszego maila przypominającego o możliwości wzięcia udziału w badaniu, a 15 grudnia kolejnego. Na zaproszenia odpowiedziało 170 osób, z czego uzyskano 125 dokończonych ankiet.

Dane w **fali drugiej** zbierane były od 11 do 18 marca 2014 roku. 602 zaproszenia zostały wysłane na te same adresy mailowe jak w badaniu pierwszym. Po dwóch dniach, 13 kwietnia, wysłano pierwsze przypomnienie o możliwości wzięcia udziału w badaniu a 17 kwietnia kolejne. Na zaproszenia odpowiedziało 121 osób, z czego całość ankiety wypełniło 87 badanych.

Badanie realizowane w ten sposób nie do końca odpowiada konwencji badawczej panelu, gdyż śledzenia zmian w czasie nastąpiło na podstawie danych pozyskanych z różnych prób. Liczebności tak uzyskanych prób panelowych wyniosły więc 125 w pierwszej fali i 87 w drugiej fali.

Spośród tych osób 49 wypełniło obie ankiety, w pierwszej i drugiej fali. By więc osiągnąć walor panelu, czyli by prześledzić zmiany w czasie zachodzące w odpowiedziach dokładnie tych samych osób – przyjrzelśmy się osobno także ich odpowiedziom. Innymi słowy: by jeszcze dokładniej przyjrzeć się zmianom zachodzącym w relacji czytelnika z tekstem, wybrano i poddano analizie dane pochodzące od osób, które wzięły udział w obu falach badania. Opis danych pochodzących od tych 49 osób umieszczono pod opisem

1.1. Uczestnicy badania

W obu falach badania uczestnikami były osoby, które wyraziły chęć wzięcia udziału w panelu podczas Badania Założycielskiego prowadzonego przez CBOS w dniach 29 października – 26 listopada 2013 roku na liczącej 2031 osób reprezentatywnej próbie mieszkańców Polski. Od badanych, którzy zgodzili się wziąć udział w badaniu internetowym pobrano adresy mailowe i na tej podstawie stworzono listę, na którą przesyłane były linki do badania. Ostatecznie w **pierwszym pomiarze** ankietę wypełniło 125 osób. Wśród nich znalazło się 87 kobiet i 38 mężczyzn. Średnia wieku respondentów wyniosła 32,3; SD=14,32. Najmłodsza osoba badana miała 15, a najstarsza 79 lat.

W **drugim pomiarze** pełnych odpowiedzi udzieliło 87 osób; 59 kobiet i 28 mężczyzn. Średnia wieku badanych wyniosła 35,25; SD=13,51, najmłodsza osoba, która wzięła udział w tym pomiarze miała 16, a najstarsza 69 lat.

Poziom wykształcenia

W obu pomiarach struktura wykształcenia badanych wyglądała podobnie. Największy odsetek respondentów ukończył edukację na poziomie studiów wyższych; tytuł magistra bądź inny równorzędny zdobyło odpowiednio 28,8 proc. uczestników w badaniu pierwszym oraz 29,1 proc. w badaniu drugim. Studia licencjackie lub inżynierskie ukończyło odpowiednio 15,2 proc. oraz 17,4 proc. respondentów. Drugim często deklarowanym poziomem edukacji było uzyskanie matury; w badaniu pierwszym osiągnięcie tego poziomu po liceum bądź średniej szkole zawodowej zadeklarowało odpowiednio 13,6 i 9,6 procent badanych. W drugim pomiarze odsetki te wynosiły 12,8 i 11,6 procent. W obu badaniach część uczestników nie ukończyła 18 lat, stąd też wysoki odsetek deklaracji ukończenia edukacji na poziomie gimnazjum, na co wskazało odpowiednio 14,4 proc. uczestników w pomiarze pierwszym oraz 11,6 proc. w pomiarze drugim. Szczegółowe wyniki umieszczono w Tabeli 1.

Tabela 1. Wykształcenie osób badanych

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Podstawowe	3	2,4	3	3,5
Gimnazjalne	18	14,4	10	11,6
Zasadnicze zawodowe (także SPR)	7	5,6	3	3,5
Średnie ogólnokształcące bez matury	4	3,2	3	3,5
Średnie ogólnokształcące z maturą	17	13,6	11	12,8
Średnie zawodowe z maturą (technikum, liceum zawodowe lub techniczne)	12	9,6	10	11,6
Pomaturalne lub policealne	8	6,4	5	5,8
Wyższe z tytułem inżyniera, licencjata, dyplomowanego ekonomisty	19	15,2	15	17,4
Wyższe z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym	36	28,8	25	29,1
Wyższe ze stopniem naukowym doktora lub wyższym	1	0,8	1	1,2
Ogółem	125	100,0	87	100,0

Zarobki osoby badanej

Również struktura zarobków między dwoma badaniami, patrząc na zarobki do 1600 złotych, znacząco się nie różniła. Największa grupa badanych zarabiała od 2001 do 2500 złotych; w pomiarze pierwszym odsetek ten wyniósł 11,2 procent, w pomiarze drugim zaś 16,1 proc. Brak jakichkolwiek dochodów w badaniu pierwszym zadeklarowało 27,2 proc. a w badaniu drugim 20,7 proc. respondentów. Różnice te, jak również różnice wskazujące na to, że uczestnicy biorący udział w pomiarze drugim zarabiali więcej niż respondenci w pomiarze pierwszym, wynikać mogą z rozkładu wieku w obu badaniach. Wyniki umieszczono w Tabeli 2.

Tabela 2. Miesięczne zarobki osób badanych

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Brak dochodów	34	27,2	18	20,7
Do 750 złotych	5	4,0	4	4,6
Od 751 do 1000 złotych	7	5,6	5	5,7
Od 1001 do 1200 złotych	3	2,4	2	2,3
Od 1201 do 1400 złotych	5	4,0	2	2,3
Od 1401 do 1600 złotych	7	5,6	3	3,4
Od 1601 do 1800 złotych	11	8,8	6	6,9
Od 1801 do 2000 złotych	7	5,6	4	4,6
Od 2001 do 2500 złotych	14	11,2	14	16,1
Od 2501 do 3000 złotych	8	6,4	8	9,2
Powyżej 3000 złotych	11	8,8	8	9,2
Odmowa odpowiedzi	13	10,4	13	14,9
Ogółem	125	100,0	87	100

Rodzaj zatrudnienia oraz grupa zawodowa respondentów

W obu pomiarach ponad 60 proc. respondentów stanowiły osoby pracujące. Pracę w pełnym wymiarze czasu w pomiarze pierwszym zadeklarowało 50,4 proc. badanych; w pomiarze drugim odsetek ten wynosił 57,5 procent. Na brak jakiegokolwiek zatrudnienia wskazało odpowiednio 41,6 proc. i 34,5 proc. badanych. Źródeł tych różnic ponownie dopatrywać się można w tym, że badaniu pierwszym grupa osób młodych była liczniejsza (patrz Tabela 3).

W obu pomiarach najliczniejszą grupę badanych stanowili uczniowie lub studenci - blisko 30 proc. w pomiarze pierwszym oraz 23 proc. w pomiarze drugim. Kolejną liczną grupą byli pracownicy administracyjno – biurowi, stanowili 16,8 proc. badanych w pomiarze pierwszym oraz 17,2 proc. w pomiarze drugim. Podobny odsetek badanych stanowiły osoby uprawiające zawód twórczy i specjaliści z wykształceniem wyższym (odpowiednio 15,2 proc. oraz 18,4 proc.). Wyniki umieszczono w Tabeli 4.

Tabela 3. Rodzaj zatrudnienia osób badanych

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Tak, w pełnym wymiarze czasu	63	50,4	50	57,5
Tak, w niepełnym wymiarze czasu	9	7,2	5	5,7
Tak, dorywczo	1	0,8	2	2,3
Nie	52	41,6	30	34,5
Ogółem	125	100,0	87	100

Tabela 4. Grupa zawodowa

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Dyrektorzy, prezesi i kadra kierownicza przedsiębiorstw, instytucji oraz administracji państwowej i samorządowej	7	5,6	5	5,7
Zawody twórcze i specjaliści z wyższym wykształceniem, inżynierowie, lekarze, prawnicy, nauczyciele	19	15,2	16	18,4
Technicy i inny średni personel, pielęgniarki, podoficerowie, policjanci	2	1,6	2	2,3
Pracownicy administracyjno-biurowi, sekretarki, pracownicy poczty, recepcjoniści, telefoniści	21	16,8	15	17,2
Pracownicy sklepów, punktów usługowych, usług osobistych, ochrony, konduktorzy, opiekunki dziecięce, kierowcy	13	10,4	4	4,6
Robotnicy wykwalifikowani i brygadziści zatrudnieni poza rolnictwem i leśnictwem	5	4,0	4	4,6
Robotnicy najemni i brygadziści zatrudnieni w rolnictwie i leśnictwie, rybacy	1	,8	0	0
Rolnicy indywidualni i pomagający im członkowie rodzin	1	,8	1	1,1
Właściciele i współwłaściciele firm, punktów sprzedaży, agenci i inni prowadzący dział. gospod. poza rolnictwem	2	1,6	8	9,2
Uczniowie, studenci	36	28,8	20	23
Renciści	1	,8	2	2,3
Emeryci	5	4,0	3	3,4
Bezrobotni	7	5,6	5	5,7
Zajmujący się domem, gospodynie domowe	1	,8	2	2,3
Niepracujący z innych powodów	4	3,2	0	0
Ogółem	125	100,0	87	100

1.2. Narzędzie badawcze

W realizacji obu badań wykorzystane narzędzie złożone było z trzech części: dwóch części stałych dotyczących praktyk czytelniczych oraz z części trzeciej, która w badaniu pierwszym zawierała dwa kwestionariusze do pomiaru zmiennych psychologicznych, a w części drugiej pytania dotyczące rynku książki.

W obu pomiarach część pierwsza, na którą składały się trzy pytania, odnosiła się do liczby książek (papierowych, e-booków, audiobooków), które badani zaczęli bądź skończyli czytać w ciągu 30 dni poprzedzających badanie.

W obu pomiarach część druga dotyczyła różnego rodzaju tekstów czytanych w ciągu dnia poprzedzającego czas przeprowadzania badania. Pierwsze pytanie odnosiło się ogólnie do wczorajszego kontaktu z takimi testami jak: krótkie wiadomości tekstowe, krótsze i dłuższe wpisy w Internecie, krótkie teksty (np. reklamy, komunikaty informacyjne), artykuły drukowane w gazetach ogólnotematycznych oraz specjalistycznych, komiksy, albumy czy książki (powieści, książki naukowe, poezja, podręczniki, poradniki). Kolejne pytania ułożono w bloki, które miały na celu zdobycie bardziej szczegółowych informacji na temat czytania wyżej wymienionych tekstów. Dwa pierwsze z nich dotyczyły tego, z iloma tekstami danego typu badany miał kontakt oraz ile czasu przeznaczył na

ich czytanie. Kolejne odnosiło się do tego, z jakiego nośnika korzystał respondent: z telefonu komórkowego, tabletu, komputera, ekranu umieszczonego w miejscu publicznym czy był to tekst drukowany na papierze. W pytaniu czwartym proszono respondentów o padanie informacji, gdzie te teksty były czytane: w domu, pracy, w czasie dojazdu do domu lub pracy, w czasie dłuższej podróży, w bibliotece, czytelnicy lub w innym miejscu publicznym. Kolejne pytanie odnosiło się do pory dnia: czy teksty były czytane rano, w ciągu dnia, wieczorem czy w nocy. Chcąc dowiedzieć się więcej o subiektywnym znaczeniu tych tekstów dla badanego, pytano o to, jakie były dla niego te teksty; czy były znaczące i ważne, poruszające, skłaniające do przemyśleń, zachęcające do rozmawiania o nich, czy użyteczne i przydatne. Bloki pytań dotyczące książek zawierały dodatkowe pytania o autora i tytuł tekstu, język w jakim był on napisany oraz źródła jego pochodzenia.

Część trzecia różniła się w badaniu pierwszym i w badaniu drugim.

W pierwszym pomiarze składała się *Kwestionariusza Potrzeby Poznania*¹ oraz z polskiej wersji kwestionariusza *Basic Needs Satisfaction in Genera*². Pierwszy z nich mierzy potrzebę poznania (PP), rozumianą jako tendencję do angażowania się w wymagające poznawczo aktywności i czerpania z tego przyjemności. Drugi bada poziom zaspokojenia trzech podstawowych, zgodnie z teorią auto-determinacji Ryana i Deci (2000), potrzeb człowieka: autonomii, kompetencji oraz przynależności. Obie te skale, razem z pozycjami dotyczącymi intelektualnej rozrywki, których dane zbieraliśmy podczas Badania Założycielskiego, pozwolą nam zbudować model wyjaśniający dlaczego ludzie, kierując się własną przyjemnością, angażują się w aktywności, między innymi takie jak czytanie książek, które wymagają wysiłku poznawczego. Potrzeba Poznania mierzona była na pięciostopniowej skali, gdzie 1 oznaczało „zdecydowanie się nie zgadzam” a 5 oznaczało „zdecydowanie się zgadzam”. Wszystkie trzy podskale Teorii Auto-determinacji mierzone były na skali siedmiostopniowej, gdzie 1 oznaczało „zupełnie nieprawdziwe” a 7 „zupełnie prawdziwe”.

Natomiast w drugim pomiarze ostatnia część pytań dotyczyła poglądów respondentów na działania różnych aktorów rynku książki: czytelników, autorów, wydawców, księgarzy, ale też dostawców internetu. Pierwsze pytania w tej części odnosiły się do częstotliwości korzystania z księgarni i czytelnicy w okolicy miejsca zamieszkania respondenta. Kolejne dotyczyły udostępniania za darmo książek w Internecie, oraz opinii na temat tego, kto może tracić a kto zyskać na takim rozpowszechnianiu tekstów (np. autorzy, budżet państwa, czytelnicy księgarze). Pytano również o to, jakie działania, zdaniem uczestników, należałoby wesprzeć; na przykład działania takie jak płacenie honorariów za napisanie książki, zarabianie na sprzedaży cyfrowych kopii książek czy odzwyczajanie od płacenia za książki.

2. WYNIKI BADANIA

2.1. Próba intensywnych użytkowników książki

W wypełnianej przez internet ankiecie uczestniczyły wyłącznie osoby korzystające z internetu. Rozwiązanie takie, mające wiele zalet, ma również wadę: pozwala na samodobór respondentów. W ankiecie nie została więc odzwierciedlona próba uczestnicząca we wcześniejszym badaniu prowadzonym metodą wywiadów indywidualnych wspomaganych komputerowo, reprezentująca dorosłych mieszkańców Polski.

Widać to w pytaniu o liczbę papierowych książek, czytanych przez respondentów w ciągu 30 dni przed badaniem. **W pierwszym pomiarze** ani jednej książki nie przeczytało 9,6 proc. respondentów. Przypomnijmy, że **w ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie** (CBOS) było takich respondentów 50 procent. Pozostali – z wyjątkiem jednego respondenta oznajmującego iż “trudno powiedzieć” - czytali w ciągu miesiąca przed badaniem papierowe książki, co daje łączny odsetek 89,6 proc. czytelników. **W drugim pomiarze** liczba nie-czytelników wzrosła o nieco ponad 5 pkt. proc., do niespełna 15 proc., pozostawiając liczbę czytelników na poziomie 85 procent.

W pierwszym pomiarze na ów odsetek 89,6 proc. “intensywnych czytelników”, którzy wypowiedzieli się w wywiadach osobistych wspomaganych internetowo, składa się 35,2 proc. czytających w ostatnim miesiącu jedną książkę, 33,6 proc. czytających przez ostatni miesiąc dwie lub trzy książki i 20,8 proc. czytających w tym czasie przynajmniej cztery książki. **W drugim pomiarze** na odsetek 85 proc. “intensywnych czytelników” składa się odpowiednio 25,3 proc, 39 proc. i 20,7 proc. Zakładając, że tak dobrane próby są porównywalne, zasadnym jest dostrzeżenie wzrostu pomiędzy dwoma pomiarami odsetka czytelników deklarujących przeczytanie w ciągu miesiąca przed badaniem od dwóch do pięciu książek (patrz: Tabela 6).

Tabela 6. Książki papierowe czytane przez respondentów w ciągu ostatnich 30 dni przed wypełnieniem kwestionariusza.

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Ani jednej	12	9,6	13	14,9
1 książkę	44	35,2	22	25,3
2-3	42	33,6	34	39,0
4-5	17	13,6	15	17,2
6-10	3	2,4	2	2,3
Więcej niż 10 książek	6	4,8	1	1,2
Trudno powiedzieć	1	0,8	0	0,0
Ogółem	125	100,0	87	100,0

Przejdźmy teraz do pomiarów deklaracji liczby książek czytanych przez respondentów w dniu poprzedzającym badanie. Zauważmy, że **(w pierwszym pomiarze przez internet)** w ciągu jednego dnia przed badaniem książkę papierową czytało 68 proc. respondentów, podczas gdy **w próbie realizowanej w domach respondentów (CBOS)** czytanie książki w ciągu jednego dnia przed badaniem zadeklarowało 30 proc. respondentów, a więc mniej o 38 pkt. proc. Również te liczby oddają odrębność próby pozyskanej do badania planowanego jako panel pozwalający śledzić zmiany czytelnictwa w czasie. Tym samym możemy uznać, że baza (samo-dobrana spośród wyselekcjonowanej losowo próby respondentów i pozyskana w trakcie badania prowadzonego w domach respondentów, a następnie w efekcie e-mailowych zaproszeń) jest, zgodnie z zamierzeniem badawczym, bazą osób szczególnie zainteresowanych czytaniem książek. Pomiedzy dwoma pomiarami, pomimo różnych liczebności prób, nie zmieniły się odsetki respondentów deklarujących czytanie jednej książki dzień przed badaniem (60,8 proc. do 59,8 proc.). Nieliczni sięgali po dwie książki, a jeden respondent po trzy (patrz: Tabela 7).

Tabela 7. Liczba książek czytanych w dniu poprzedzających badanie

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
1 książka	76	60,8	52	59,8
2 książki	8	6,4	6	6,9
3 książki	1	0,8	1	1,2
Ogółem	85	68,0	59	67,8
Braki danych	40	32,0	28	32,2
Ogółem	125	100,0	87	100,0

2.2. Książki czytane w ciągu ostatniego miesiąca

Wiedząc już, że pozyskana w badaniu zbiorowość jest zbiorowością specyficzną pod względem praktyk czytelniczych w odniesieniu do tradycyjnej papierowej postaci książek, przyjrzyjmy się praktykom wyznaczającym nowe kierunki form czytelnictwa książek. **W pierwszym pomiarze** kluczowym wynikiem jest ten, iż w wersji elektronicznej, czyli jako e-book, książki czytało w ciągu miesiąca przed badaniem 21,6 proc. respondentów. Ponieważ w tym odsetku zawiera się 12 proc. czytających jako e-book jedną książkę, to tym samym ponad połowa czytelników e-booka miała do czynienia z tą formą tylko jeden raz. 6,4 proc. czytało e-booka dwukrotnie lub trzykrotnie w ciągu miesiąca. Cztery osoby - co odpowiada 3,2 proc. zrealizowanej próby - czytały przez miesiąc przed badaniem więcej niż cztery książki w postaci e-booka. **W drugim pomiarze** odsetki te pozostały niemal bez zmian. Do 78,2 proc. wzrósł odsetek tych respondentów, którzy nie czytali ani jednego e-booka, a do 12,6 proc. – czyli o nieco ponad pół pkt. proc. – wzrósł odsetek tych, którzy przeczytali w tej formie jedną książkę (patrz: Tabela 8).

Tabela 8. E-booki czytane w ciągu ostatnich 30 dni.

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Ani jednej	95	76,0	68	78,2
1 książkę	15	12,0	11	12,6
2-3	8	6,4	4	4,6
4-5	2	1,6	2	2,3
6-10	2	1,6	1	1,2
Trudno powiedzieć	3	2,4	1	1,2
Ogółem	125	100,0	87	100,0

Powyższe wyniki ukazują prymat papierowej postaci książek wśród osób oswojonych z elektroniką - bo wypełniających ankietę w elektronicznej wersji - nad e-bookami. Dla podkreślenia tej tezy warto powtórzyć, że 76 proc. respondentów (**w pierwszym pomiarze**) i 78,2 proc. (w drugim pomiarze) nie czytało w ciągu miesiąca przed udziałem w badaniu ani jednego e-booka, podczas gdy książki papierowej nie czytało w tym okresie (odpowiednio, **w pierwszym pomiarze**) 9,6 proc. respondentów i 14,9 proc. (**w drugim pomiarze**).

Co więcej, jeszcze mniejsza była aktywność respondentów związana z audiobookami. **W pierwszym pomiarze** 88,8 proc. respondentów nie słuchało w ciągu miesiąca przed badaniem ani jednego audiobooka. Natomiast 9,6 proc. respondentów słuchało audiobooków, z czego większość zaangażowała się w ten sposób w lekturę tylko jednej książki. Tak więc w pełnej próbie było to 7,2 proc. respondentów wobec 1,6 proc. deklarujących słuchanie dwóch lub trzech książek i niecałego procenta słuchających w ten sposób więcej niż dziesięć książek - jeden respondent zaznaczył w samodzielnie wypełnianej ankiecie odpowiedź “więcej niż 10 książek”, zaś ani jeden nie wskazał odpowiedzi z zakresu od czterech do dziesięciu książek. **W drugim pomiarze** odsetek respondentów, którzy nie słuchali w tym czasie audiobooków, nieznacznie wzrósł (do 91,9 proc.). O niecałe pół pkt. proc. spadły zaś odsetki tych, którzy słuchali jednego audiobooka (6,9 proc.) oraz dwóch lub trzech audiobooków - były to pojedyncze osoby. Tym razem nikt nie wskazał odpowiedzi z przedziału powyżej czterech książek (patrz: Tabela 9).

Tabela 9. Audiobooki słuchane w ciągu ostatnich 30 dni.

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Ani jednej	111	88,8	80	91,9
1 książkę	9	7,2	6	6,9
2-3	2	1,6	1	1,2
Więcej niż 10 książek	1	0,8	0	0
Trudno powiedzieć	2	1,6	0	0
Ogółem	125	100,0	87	100,0

2.3. Zanurzenie „intensywnych czytelników” w świecie tekstu

W diecie tekstowej osób uczestniczących w badaniu – tekstowej, a więc z definicji uwzględniającej szersze piśmiennictwo niż tylko książki - znacznie więcej jest tekstów innych niż książki. Myśl tę formułujemy na podstawie wyników dotyczących jednej książki i pierwszego tekstu, jakie zdecydował się opisać respondent. W opisie tym otoczenie tekstowe książek jest, w deklaracjach dotyczących poprzedniego dnia, silniej reprezentowane niż same książki.

W pierwszym pomiarze krótkie wiadomości tekstowe - takie jak SMS czy *tweet*, niezależnie od medium - wypełniały na dzień przed badaniem 84,8 proc. czasu respondentów. W internecie - na blogach, forach i w serwisach społecznościowych - krótkie wpisy i wiadomości oraz e-maile czytało 80 proc. respondentów. Natomiast dłuższe internetowe teksty, takie jak artykuły w blogach i na stronach internetowych, czytało na dzień przed badaniem 47,2 proc. respondentów.

W drugim pomiarze krótkie wiadomości tekstowe znalazły się w diecie tekstowej 81,6 proc. respondentów. Krótkie internetowe wpisy i wiadomości oraz e-maile czytało 77 proc. respondentów. Natomiast dłuższe internetowe teksty, czyli m.in. artykuły w blogach i na stronach internetowych, czytało na dzień przed badaniem 50,6 proc. respondentów.

W obu pomiarach możemy więc upatrywać przewagi tekstów innych niż książki. Jak w tę dietę tekstową współczesnego „intensywnego czytelnika” wpisują się książki? I czy pomiędzy jesienno-zimowym a wiosennym pomiarem nastąpiły zmiany? Temu zagadnieniu poświęcamy kolejne akapity.

2.4. Dieta tekstowa

Część ankiety dotyczyła książek i innych tekstów czytanych w dniu przed badaniem. **W obu pomiarach** odpowiedzi respondentów na pytanie o pierwszą książkę i pierwszy tekst inny niż książka - czytane w poprzednim dniu - pozwalają sformułować pewne wnioski na temat jednej książki i jednego tekstu czytanych tego dnia. Natomiast dwunastoosobowe liczebności dotyczące pozostałych książek (drugiej i więcej) są zbyt małe, by próbować na ich podstawie wyciągać wnioski. Konsekwentnie omawiamy zatem wyniki dotyczące jednej książki i pierwszego tekstu, które zdecydował się opisać respondent.

Pamiętamy, że **w pierwszym pomiarze** książki w dniu poprzedzającym badanie czytało 85 respondentów (68 proc.) a **w drugim pomiarze** 59 respondentów (67,8 proc.). Teraz zauważmy, że inne teksty (wskazane przez siebie jako pierwsze, a więc bardziej dostępne w deklaracjach) czytało **w pierwszym pomiarze** 106 respondentów (84 proc.) i **w drugim pomiarze** 71 respondentów (81,6 proc.). Daje to wyobrażenie o respondentach jako osobach zanurzonych w świecie tekstu, nawet jeśli w pierwszej kolejności zauważają i omawiają tylko krótkie teksty (patrz Tabela 10).

Pomiędzy pierwszym i drugim pomiarem zauważamy zmiany – przeważnie spadki odsetka deklaracji czytania poszczególnych typów tekstów - nie przekraczające kilku pkt. proc. Uwagę zwraca zwłaszcza zmiana o 9,5 pkt. proc. w odniesieniu do krótkich tekstów pozainternetowych, takich jak reklamy, komunikaty, napisy na murach, ulotki czy gazetki promocyjne (spadek z 44 proc. w pierwszym pomiarze do 34,5 proc. w drugim pomiarze). Druga w kolejności zmiana obejmuje uogólnioną kategorię książek („powieści, opowiadań, biografii, literatury faktu”), której deklarowane czytelnictwo w dniu przed badaniem pomiędzy pomiarami spadło o 5,1 pkt. proc.

Tabela 10. Dieta tekstowa. Teksty czytane w dniu poprzedzającym badanie.

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze	Zmiana w pkt. proc. pomiędzy pierwszym a drugim pomiarzem
Krótkie wiadomości tekstowe	106	84,8	71	81,6	-3,2
Krótkie wpisy i wiadomości w internecie	100	80,0	67	77,0	-3
Dłuższe teksty w internecie	59	47,2	44	50,6	3,4
Krótkie teksty	55	44,0	30	34,5	-9,5
Artykuły w gazetach codziennych	37	29,6	24	27,6	-2
Artykuły w pismach branżowych	11	8,8	10	11,5	2,7
Książki – powieści	61	48,8	38	43,7	-5,1
Książki naukowe	12	9,6	8	9,2	-0,4
Poezje	3	2,4	2	2,3	-0,1
Podręczniki, materiały szkoleniowe	31	24,8	23	26,4	1,6
Poradniki, przewodniki, książki instruktażowe	9	7,2	6	6,9	-0,3
Komiksy	2	1,6	2	2,3	0,7
Inne	7	5,6	4	4,6	-1
Nie czytałem(a) żadnego tekstu	0	0,0	2	2,3	2,3

Dieta tekstowa a wykształcenie

Tu warto zwrócić uwagę na związek wykształcenia z dietą tekstową respondentów. Porównanie diety tekstów elektronicznych w podziale na wykształcenie – **w oparciu o dane z pierwszego pomiaru** - daje niezwykle ciekawy obraz. Osoby, które deklarowały wykształcenie niższe niż średnie, mają dietę tekstową wyraźnie bogatszą o krótkie wiadomości przesyłane drogą elektroniczną, za pomocą telefonu komórkowego (SMS) czy internetu (krótkie wpisy internetowe).

Natomiast osoby z wykształceniem średnim i wyższym częściej zaglądają do dłuższych tekstów internetowych. Być może poszukują w ten sposób bardziej rozbudowanej informacji czy bardziej wnikliwych wyjaśnień frapujących je zagadnień. Tezę tę popiera wynik czytania artykułów w prasie codziennej. Ponad dwukrotnie częściej osoby z wykształceniem średnim i wyższym deklarowały czytanie tego rodzaju tekstów niż osoby z wykształceniem poniżej średniego.

Dieta tekstowa a płeć

Również dieta tekstowa kobiet w zestawieniu z dietą tekstową mężczyzn pokazuje wyraźne różnice. Kobiety częściej niż mężczyźni deklarowały kontakt z krótkimi wiadomościami przesyłanymi drogą elektroniczną, które często mają głównie funkcję komunikacyjną. Natomiast mężczyźni preferowali dłuższe teksty internetowe, które zapewne niosą ze sobą dokładniejsze opisy i informacje. W przypadku kobiet dieta tekstowa podkreśla funkcję komunikacyjną tekstów, natomiast wśród uczestniczących w badaniu mężczyzn wydaje się dominować funkcja informacyjna. Respondentki deklarowały również znacząco częstszy kontakt z krótkimi tekstami takimi jak ulotki, reklamy, informacje handlowe. Interesujące jest, iż kobiety objęte badaniem niemal dwukrotnie

częściej niż mężczyźni deklarowały, że poprzedniego dnia czytały powieści. Na tej podstawie możemy postawić tezę o większym zróżnicowaniu roli tekstu w codziennym funkcjonowaniu kobiet. Zgodnie z nią kobiety intensywnie wykorzystują różnorodne funkcje tekstów - komunikacyjne, użytkowe czy rozrywkowe - dobierając w zależności od funkcji formę i rodzaj tekstu. Z kolei mężczyźni swoją dietą tekstową podkreślają głównie rolę informacyjną tekstów.

2.5. Język czytanej książki

Codziennie czytelnictwo książek jest polskojęzyczne: w obu pomiarach około 92 proc. respondentów deklarowało czytanie w dniu poprzedzającym badanie książki właśnie w tym języku (patrz: Tabela 11). W badaniu realizowanym wcześniej (przez CBOS) na losowej próbie Polaków odsetek ten wyniósł 98 procent. Intensywni użytkownicy uczestniczący w ankiecie internetowej są więc bardziej skłonni do posługiwania się w swoich lekturach innymi językami, zwłaszcza angielskim (5,9 proc. w pierwszym pomiarze i 6 proc. w drugim pomiarze). Nie pytaliśmy o język tekstów innych niż książki.

Tabela 11. Język czytanej książki

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Polski	79	92,9	54	92,0
Angielski	5	5,9	4	6,0
Francuski	1	1,2	0	0,0
Niemiecki	0	0,0	1	2,0
Ogółem	85	100,0	59	100,0

2.6. Rodzaj czytanych książek

Ponad 70 proc. (w pierwszym pomiarze) i ponad 80 proc. (w drugim pomiarze) czytelników książek czytało literaturę fikcyjną i non-fiction a mniej więcej co czwarty (w obu pomiarach) literaturę użytkową. Uczestnicy badania, dla których czytanie stanowi czynność codzienną lub niemal codzienną - bo deklarujący czytanie książek w dniu poprzedzającym badanie - w 71,7 proc. czytali książki z kategorii fikcji literackiej i non-fiction (przedstawione w ankiecie jako “powieść, opowiadanie, biografia, literatura faktu”). W drugim pomiarze odsetek ten wzrósł do 83 proc.

Z 12,9 proc. w pierwszym pomiarze do 7 proc. w drugim pomiarze spadł odsetek respondentów, którzy czytali książki naukowe i specjalistyczne. Identyczny spadek (o co łatwo, gdy mówimy o pojedynczych osobach) z 12,9 proc. do 7 proc. dotyczył pomiędzy pierwszym a drugim pomiarem odsetka czytelników podręczników i materiałów szkoleniowych. Dwóch respondentów, co odpowiada 2,3 proc., deklarowało w pierwszym pomiarze czytanie książki instruktażowej, przewodnika bądź poradnika. W drugim pomiarze odsetek ten wzrósł do 11 proc., za sprawą wskazań już nie dwóch, a sześciu respondentów.

łącznie więc 28,2 proc. ankietowanych deklarowało w pierwszym pomiarze czytanie w dniu poprzedzającym badanie literatury użytkowej – i 26 proc. w drugim pomiarze. Pozostałych tekstów w ten sposób nie kategoryzowaliśmy.

2.7. Jakie książki respondenci czytali w dniu poprzedzającym badanie?

W obu pomiarach zadaliśmy dwa pytania o książki czytane w poprzednim dniu. Jedno pytanie dotyczyło szerszej diety tekstowej dnia poprzedzającego badanie, a kolejne pytanie dotyczyło już tylko pierwszej książki wzmiankowanej przez respondenta. Wyniki dotyczą książek czytanych w poprzednim dniu przed badaniem, a więc odnoszą się do 85 osób (68 proc. ze 125 respondentów) w pierwszym pomiarze oraz do 59 respondentów (67 proc. z 87 respondentów) w drugim pomiarze.

W pierwszym pomiarze czytanie książek dzień przed udziałem w badaniu deklarowało 85 osób (68 proc. spośród 125 respondentów wypełniających ankietę). Ośmiu respondentów czytało dwie książki, a jeden trzy książki. Jednak w odpowiedzi na pytanie poprzedzające to o książki - a dotyczące rodzajów tekstów czytanych przez respondentów - 48,8 proc. wskazało odpowiedź "książki - powieści, opowiadania, biografie, literatura faktu". Rozbieżność wynosząca prawie 20 pkt. proc. zawiera się w kategorii "książki naukowe, specjalistyczne" (9,6 proc. respondentów), poezje (2,4 proc.) a także "podręczniki, materiały szkoleniowe" (24,8 proc.) i "poradniki, przewodniki, książki instruktażowe" (7,2 proc.). Suma tych odsetków nie wynosi stu procent, z uwagi na możliwość zaznaczenia więcej niż jednej odpowiedzi.

W drugim pomiarze czytanie książek dzień przed udziałem w badaniu deklarowało 59 respondentów (czyli 67 proc. wypełniających ankietę). Występuje podobna rozbieżność jak w pierwszym pomiarze: najpierw w odpowiedzi na pytanie o teksty 43,7 proc. respondentów wzmiankowało "książki – powieści, opowiadania, biografie, literaturę faktu" (38 spośród 87 respondentów). Czytanie natomiast "książek naukowych, specjalistycznych" deklarowało 9,2 proc. spośród tych, którzy wypełniali ankietę (to ośmiu respondentów) a „podręczniki, materiały szkoleniowe” 26,4 proc. i „poradniki, przewodniki, książki instruktażowe” 6,9 proc.

Co ciekawe, **w obu pomiarach** liczba deklaracji przeczytanych książek danego gatunku wzrasta, gdy pytanie dotyczy jedynie książek czytanych poprzedniego dnia, a nie książek i innych tekstów. Na przykład w drugim pomiarze liczebność tych, którzy deklarują czytanie w dniu poprzedzającym badanie książki z kategorii „powieść, opowiadanie, biografia, literatura faktu” wynosi nie 38 a 43 (patrz: Tabela 12). Można więc sądzić, że sama tylko zmiana polegająca na zawężeniu kontekstu odpowiedzi dotyczących książek w treści pytania prowadzi do zmiany odpowiedzi respondenta jeszcze w trakcie wypełniania tej samej ankiety (mimo że jest to odpowiedź na pytanie o fakt, a nie o opinię).

Sam jednak odsetek respondentów deklarujących czytanie książek z kategorii „powieść, opowiadanie, biografia, literatura faktu” nie zmienia się pomiędzy pierwszym i drugim pomiarem, każdorazowo sięgając ponad 70 proc. (patrz Tabela 12).

Tabela 12. Rodzaj książki czytanej przez respondenta w dniu poprzedzającym badanie.

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Książka – powieść, opowiadanie, biografia, literatura faktu	61	71,8	43	72,8
Książka naukowa, specjalistyczna	11	12,9	4	6,8
Podręcznik, materiały szkoleniowe	11	12,9	4	6,8
Poezja	2	2,4	2	3,4
Poradnik, przewodnik, książka instruktażowa	2	2,4	6	10,2
Ogółem	85	100,0	59	100,0

2.8. Papier jako podstawowy nośnik książki

Pytaliśmy o nośnik książek, wskazanych jako pierwsze, które respondenci czytali w dniu poprzedzającym badanie. W pierwszym pomiarze 89,4 proc. czytało książkę - wskazaną przez siebie jako pierwszą z dnia poprzedzającego badanie - w postaci papierowej. W drugim pomiarze odsetek ten wyniósł 89,8 proc.

W pierwszym pomiarze pozostałymi nośnikami książek są komputery (dla 8,2 proc. respondentów) i czytniki e-booków (dla 3,5 proc.). Na smartfon czy telefon komórkowy oraz na tablet wskazywały pojedyncze osoby. Podobnie wyglądały wyniki **w drugim pomiarze**, w którym też jedynie pojedyncze osoby deklarowały czytanie książek z użyciem nośników elektronicznych – także takich jak komputer. Niemniej tym razem pięciu respondentów deklarujących czytanie pierwszej wskazanej przez siebie książki na czytnikach e-booków stanowi 9,4 proc. – co mogłoby sugerować wzrost wykorzystywania e-booków przez czytelników.

W próbie internautów póki co dominuje więc papier, natomiast elektroniczne nośniki są prywatne (dla 14 proc.) i jedynie z rzadka publiczne (tylko jedno wskazanie na ekran umieszczony w miejscu publicznym, odpowiadające 1,2 proc. w pierwszym pomiarze i brak takich wskazań w drugim pomiarze).

Z kolei nośnikiem innych tekstów niż książki są zwłaszcza smartfony i telefony komórkowe. W pierwszym pomiarze wskazało je przy omawianiu pierwszego tekstu innego niż książka 90,5 proc. respondentów. W drugim pomiarze było to 71,3 proc. Przy namyśle nad jeszcze kolejnym tekstem czytany poprzedniego dnia, spośród stu respondentów urządzenia te wskazało w pierwszym pomiarze 38 proc. a w drugim pomiarze 20,7 proc.

Z kolei komputer w pierwszym pomiarze i w odniesieniu do pierwszego tekstu wskazało 49 proc. respondentów - zaś przy stuosobowej zbiorowości czytelników drugiego tekstu innego niż książka wskazania na komputer dokonało 89 proc. w pierwszym pomiarze i 66,7 proc. w drugim pomiarze.

W pierwszym pomiarze papier dotyczy jedynie 14,1 proc. pierwszych tekstów innych niż książka, czytanych poprzedniego dnia (i 7 proc. drugich tekstów). W drugim pomiarze na papierze wydrukowanych było 6,9 proc. pierwszych tekstów i 3,5 proc. drugich tekstów. Zwracamy uwagę, że odsetki przekraczają sto procent z uwagi na możliwość wskazania więcej niż jednego nośnika danego rodzaju tekstu elektronicznego.

Tym samym można stwierdzać, że papier stanowi podstawowy nośnik dla książki i drugorzędny nośnik dla innych tekstów.

2.9. Dom jako główne miejsce lektury

Miejszem lektury jest zwłaszcza dom. W pierwszym pomiarze 91,7 proc. respondentów czyta książki w domu, natomiast dojazd do pracy lub szkoły (11,7 proc.) i dłuższa podróż (2,35 proc.) skłania do lektury 14,1 proc. respondentów. Nieliczni czytają książki w pracy (7 proc.) - nie wiemy czy w związku z zadaniami zawodowymi - oraz bibliotecę, czytelnię lub innym miejscu publicznym.

W drugim pomiarze dom jest miejscem lektury dla 83 proc., a dojazd do pracy lub szkoły to czas lektury dla 16,9 proc. respondentów. Pozostałe odpowiedzi uzyskały pojedyncze wskazania.

Natomiast teksty inne niż książki czytane są w domu przez 89,6 proc. respondentów w pierwszym pomiarze oraz 87,3 proc. w drugim pomiarze. Z kolei praca (33 proc. w pierwszym pomiarze i 32,3 proc. w drugim pomiarze) czy dojazd do pracy bądź szkoły (29,2 proc. w pierwszym pomiarze i 30,9 proc. w drugim pomiarze) wypełnione są tekstami pozaksiążkowymi w znacznie większym zakresie niż książkami.

2.10. Pory czytania tekstu

Czytanie książek jest przede wszystkim aktywnością wieczorną. Pomędzy pierwszym i drugim pomiarem odnotowaliśmy wzrost od 11,7 proc. do 13,5 proc. deklaracji porannej lektury wśród czytelników książek. Wśród czytelników innych tekstów wystąpił wzrost porannych aktywności lekturowych od 26,4 do 28,1 proc. Później, w ciągu dnia, książki czyta 35,2 proc. respondentów (w pierwszym pomiarze) i 42,3 proc. (w drugim pomiarze). Natomiast inne teksty w ciągu dnia czytało 83,9 proc. ich czytelników w pierwszym pomiarze i 77,5 proc. w drugim pomiarze.

Jednak przeważa czytanie wieczorno-nocne. Wieczorem czyta książki 62,3 proc. a w nocy 17,6 proc. (w pierwszym pomiarze). W drugim pomiarze 62,7 proc. czytelników czyta książki wieczorem a 11,8 proc. w nocy. Inne zaś teksty wieczorem czyta 52,8 proc. a w nocy 11,3 proc. ich czytelników w pierwszym pomiarze – i odpowiednio 52,1 proc. wieczorem oraz 5,6 proc. nocą w drugim pomiarze.

Odsetki nie sumują się do stu, ponieważ tę samą książkę i ten sam tekst inny niż książka można czytać w różnych porach dnia i respondent mógł wskazać wiele odpowiedzi.

2.11. Znaczenie subiektywne książki i znaczenie subiektywne innego tekstu

Dotychczasowe porównanie wyników obu pomiarów przyzwyczyło nas w zasadzie do braku zmian między pomiarami. Tymczasem w pytaniach o znaczenie subiektywne książki i o znaczenie subiektywne innego tekstu widać wahania. Wyniki są spójne, ale różnice pomiędzy pierwszym i drugim pomiarem sięgają kilkunastu pkt. proc. Widać więc, że o ile nawyki związane z porą lektury czy nośnikiem pozostają na prawie niezmiennym poziomie, to same właściwości tekstu - lub właściwości czytelnika związane z lekturą konkretnego tekstu - mogą podlegać dalej idącym zmianom.

I tak, po zsumowaniu odsetków osób “zdecydowanie” lub “raczej” zgadzających się z danym atrybutem można uznać, że w pierwszym pomiarze dla 47 proc. respondentów czytających książki książka czytana poprzedniego dnia była **“znacząca, ważna”**, zaś dla 15,2 proc. nie była taka. W drugim pomiarze odsetki te układały się w stosunku 38,9 proc. do 20,3 proc. Inne teksty uzyskały 36,8 proc. wskazań twierdzących (“znaczący, ważny”) i 26,4 proc. zaprzeczeń. W drugim pomiarze było to 46,4 proc. potwierdzeń i 23,9 proc. zaprzeczeń.

Jako **“poruszającą, wzruszającą”** widziało czytana przez siebie książkę 38,8 proc. respondentów, podczas gdy prawie tyle samo (36,4 proc.) nie postrzeżało jej za taką. Czy w drugim pomiarze również poruszenie czy wzruszenie lekturą jest prawie tak samo częste jak nieobecne, jak w pierwszym pomiarze? Tak, stosunek obu odpowiedzi wynosi 33,8 proc. do 32,2 proc. Inne teksty uzyskały mniej (13,2 proc.) potwierdzeń, że są poruszające czy wzruszające, a więcej (52,8 proc.) niż książki zaprzeczeń temu stwierdzeniu. W drugim pomiarze było tylko 7 proc. potwierdzeń przeżytego wzruszenia-poruszenia tekstem innym niż książka, a 40,8 proc. zaprzeczeń.

Z kolei za **“skłaniającą do przemyśleń”** uznało czytana przez siebie książkę 56,5 proc. respondentów, a zaprzeczyło temu stwierdzeniu 17,6 proc. W drugim pomiarze stosunek jednej do drugiej odpowiedzi wynosił 67,8 proc. do 16,9 proc. Inne teksty uzyskały 14,5 proc. potwierdzeń, że skłaniają do przemyśleń, w zestawieniu z 44,3 proc. zaprzeczeń. W drugim pomiarze potwierdzeń było 26,8 proc., natomiast zaprzeczeń 40,8 proc.

Najwięcej respondentów uznało czytana przez siebie książkę za **“zachęcającą do porozmawiania o niej”** (60,3 proc.), a 15,2 proc. nie zgodziło się z tym stwierdzeniem. W drugim pomiarze stosunek tych odpowiedzi wyniósł 67,8 proc. do 13,5 proc. Jeszcze więcej osób wyraziło więc skłonność do rozmawiania o książce. Inne teksty uzyskały 31,1 proc. wskazań potwierdzających i 45,2 proc. zaprzeczających temu stwierdzeniu - są więc w odbiorze respondentów zdecydowanie mniej zachęcające do rozmawiania na ich temat. W drugim pomiarze

25,4 proc. potwierdziło swoją chęć porozmawiania o tekście innym niż książka, a 38 proc. zaprzeczyło takiemu oddziaływaniu tekstu pozaksiążkowego.

W pierwszym pomiarze ponad 55 procent respondentów zgadza się, że książka czytana poprzedniego dnia była **“użyteczna, przydatna”**. Nie zgadza się z takim stwierdzeniem 18,8 proc. W drugim pomiarze stosunek tych odsetków wyniósł 50,8 proc. do 23,7 proc. Inne teksty uzyskały zbliżony wynik: 51,8 proc. potwierdzeń i 22,6 proc. zaprzeczeń stwierdzeniu o ich użyteczności- przydatności. **W drugim pomiarze** potwierdzeń było 55 proc. a zaprzeczeń 14 proc.

Porównanie subiektywnego znaczenia książek i innych rodzajów tekstów czytanych dnia poprzedniego pokazuje jak ważnym dla respondentów, czyli intensywnych czytelników, medium jest książka papierowa. Zdecydowanie silniej skłania ona do przemyśleń, jak i jest oceniana jako poruszająca w porównaniu do innych rodzajów tekstów. Należy podkreślić fakt, że w analizie tej nie bierzemy pod uwagę gatunku czy wartości literackiej czytanej książki. Co wzmacnia tezę, iż uzyskany wynik jest efektem samego medium. Wagę książki podkreśla także wyraźna różnica jej oceny na skali „zachęcający do rozmawiania o ... [przeczytanej treści]”. Niemal 40 proc. respondentów w pierwszym pomiarze i 32,2 proc. w drugim pomiarze odpowiedziało, że książki czytane przez nich poprzedniego dnia „zdecydowanie” zachęcały do takiej aktywności. Z jednej strony wzmacnia to tezę postawioną powyżej o istotnej roli książki dla jednostki, ale również skłania do postawienia innej tezy, która może mieć niezwykle ważne implikacje dla polityki rozwoju czytelnictwa w Polsce. Mianowicie, o książce chcemy rozmawiać, książka dostarcza tematu do rozmowy. Toteż czytanie książek pełni być może ważne funkcje interakcyjne, które nasi respondenci realizują w codziennej komunikacji z innymi. Wyniki w pierwszym pomiarze pierwszym oraz drugim zaprezentowano na wykresach.

2.12. Źródła książek

Pozostaje jeszcze pytanie: skąd właściwie biorą się u respondentów książki? W pierwszym pomiarze w 41,1 proc. książki czytane poprzedniego dnia przez “intensywnych użytkowników” były książkami pożyczonymi; częściej z biblioteki (24,7 proc.) niż od znajomego bądź rodziny (16,4 proc.). W drugim pomiarze książki pożyczone stanowiły podobny odsetek czytanych książek, tyle że respondenci jeszcze częściej wypożyczali je z bibliotek (33,1 proc.) niż pożyczali od znajomych czy rodziny (9,8 proc.).

W pierwszym pomiarze zakup (38,8 proc.) był na liście mniej istotnym źródłem książek niż pożyczanie, ale w drugim pomiarze już 52,5 proc. respondentów zadeklarowało, że w dniu przed badaniem czytali książkę, którą kupili. Tu nadmienimy, że w pierwszym pomiarze spośród kupionych 33 książek, 30 było nowych a trzy to książki używane, natomiast drugi pomiar dotyczy 27 książek, z których 25 było nowych, a 2 używane (patrz: Tabela 14).

Książki otrzymane w prezencie stanowiły 12,9 proc. (w pierwszym pomiarze) i 7,8 proc. (w drugim pomiarze), lecz nie wiemy czy prezent dotyczy książki nowej, czy używanej (patrz: Tabela 13).

Kategoria książek ściągniętych za darmo z internetu nie jest duża na tle pozostałych. Taki sposób pozyskania lektury deklaruje od 4,7 proc. respondentów (w pierwszym pomiarze) do 7,8 proc. w drugim pomiarze – w obu przypadkach mówimy o czterech osobach. Nie znaczy to, że rola internetu w dystrybucji książek jest mała. Źródłem książek dla respondentów są sklepy internetowe. W pierwszym i drugim pomiarze mniej więcej co trzecia kupiona książka spośród lektur dnia poprzedzającego badanie pozyskana była z internetu. Internet był więc dla respondentów drugim źródłem książek - po księgarniach z nowymi książkami, z których brała się mniej więcej co druga zakupiona książka (patrz: Tabela 15). Na pozostałe źródła owych zakupionych książek (33 w pierwszym pomiarze i 27 w drugim pomiarze) wskazywały pojedyncze osoby.

Tabela 13. Źródło pochodzenia czytanych książek

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Kupiona	33	38,8	27	52,5
Pożyczona od znajomego, rodziny	14	16,4	5	9,8
Wypożyczona z biblioteki	21	24,7	17	33,1
Otrzymana w prezencie	11	12,9	4	7,8
Ściągnięta z internetu za darmo	4	4,7	4	7,8
Inne	2	2,3	2	3,9
Ogółem	83	100,0	59	100,0

Tabela 14. Ostatnio kupiona książka – nowa czy używana?

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Nowa	30	90,9	25	92,6
Używana	3	9,1	2	7,4
Ogółem	33	100,0	27	100,0

Tabela 15. Miejsce zakupu czytanej książki.

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Księgarnia z nowymi książkami	17	51,5	13	48,1
Internet	10	30,3	10	37,0
Supermarket, hipermarket	2	6,1	2	7,4
Księgarnia z przecenionymi nowymi książkami (dyskont książkowy)	1	3,0	1	3,7
Księgarnia z używanymi książkami (antykwarjat)	1	3,0	0	0,0
Kiermasz książkowy, targi książki	1	3,0	0	0,0
Sieciowy sklep spożywczy, np. Biedronka, Lidl	1	3,0	0	0,0
Inne	0	0,0	1	3,7
Ogółem	33	100,0	27	100

3. STAŁA GRUPA - TRENDY CZYTANIA

3.1. Uczestnicy badania

Wyodrębniliśmy tych uczestników badania, którzy podczas Badania Założycielskiego prowadzonego przez CBOS wyrazili chęć uczestnictwa w dalszych badaniach przez Internet oraz którzy wzięli udział w obu falach badania panelowego. Ostatecznie warunki te spełniło 49 osób. Wśród nich znalazło się 37 kobiet i 12 mężczyzn. Średnia wieku respondentów wyniosła 32,9; SD=13,61. Najmłodsza osoba badana miała 15 a najstarsza 68 lat.

Struktura zbiorowości respondentów, którzy wzięli udział w obu pomiarach, pod względem wykształcenia, niewiele różni się od grup badanych w badaniu panelowym. Największy odsetek respondentów ukończył edukację na poziomie studiów wyższych; tytuł magistra bądź inny równoległy zdobyło 30,6 proc. uczestników badania. Studia licencjackie lub inżynierskie ukończyło 14,3 proc. badanych. W pomiarach tych część uczestników nie ukończyła 18 lat, stąd też wysoki odsetek ukończenia edukacji na poziomie gimnazjum, co zadeklarowało 16,3 proc. uczestników. Kolejnym często deklarowanym poziomem edukacji było uzyskanie matury; osiągnięcie tego poziomu po liceum bądź średniej szkole zawodowej zadeklarowało po 10,2 proc. respondentów (patrz: Tabela 16).

Tabela 16. Wykształcenie osób badanych

	Liczebność	Procent
Podstawowe	1	2,0
Gimnazjalne	8	16,3
Zasadnicze zawodowe (także SPR)	2	4,1
Średnie ogólnokształcące bez matury	2	4,1
Średnie ogólnokształcące z maturą	5	10,2
Średnie zawodowe z maturą (technikum, liceum zawodowe lub techniczne)	5	10,2
Pomaturalne lub policealne	3	6,1
Wyższe z tytułem inżyniera, licencjata, dyplomowanego ekonomisty	7	14,3
Wyższe z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym	15	30,6
Wyższe ze stopniem naukowym doktora lub wyższym	1	2,0
Ogółem	49	100,0

Podobnie, niewielkie różnice możemy zaobserwować jeżeli chodzi o zarobki respondentów. Blisko 1/4 badanych zadeklarowało zarabianie ponad 3 tysięcy złotych miesięcznie; taki sam odsetek respondentów nie posiadał żadnych dochodów. Wynika to z liczby młodych osób (będących w gimnazjum czy liceum), które wzięły udział w badaniu (patrz: Tabela 17).

Tabela 17. Miesięczne zarobki osób badanych

Dochód respondenta	Liczebność	Procent
Brak dochodów	12	24,5
Do 750 złotych	1	2,0
Od 751 do 1000 złotych	5	10,2
Od 1001 do 1200 złotych	2	4,1
Od 1201 do 1400 złotych	2	4,1
Od 1401 do 1600 złotych	6	12,2
Od 1601 do 1800 złotych	3	6,1
Od 1801 do 2000 złotych	5	10,2
Od 2001 do 2500 złotych	4	8,2
Od 2501 do 3000 złotych	4	8,2
Powyżej 3000 złotych	12	24,5
Odmowa odpowiedzi	5	10,2
Ogółem	49	100,0

Blisko 70 proc. respondentów zadeklarowało posiadanie pracy, z czego dla 57 proc. badanych była to praca w pełnym wymiarze czasu (Tabela 18). Podobnie jak w badaniu panelowym, uczniowie i studenci stanowili najliczniejszą grupę, ich odsetek wynosił 28,8 proc. Pracownicy administracyjno-biurowi to kolejne 16,8 proc. a przedstawiciela zawodów twórczych oraz specjaliści z wyższym wykształceniem to 15,2 proc. badanej grupy. Szczegółowe wyniki zawarto w Tabeli 19.

Tabela 18. Rodzaj zatrudnienia osób badanych

	Liczebność	Procent
Tak, w pełnym wymiarze czasu	28	57,1
Tak, w niepełnym wymiarze czasu	4	8,2
Tak, dorywczo	1	2,0
Nie	16	32,7
Ogółem	49	100,0

Tabela 19. Grupa zawodowa

	Liczebność	Procent
Dyrektorzy, prezesi i kadra kierownicza przedsiębiorstw, instytucji oraz administracji państwowej i samorządowej	7	5,6
Zawody twórcze i specjaliści z wyższym wykształceniem, inżynierowie, lekarze, prawnicy, nauczyciele	19	15,2
Technicy i inny średni personel, pielęgniarki, podoficerowie, policjanci	2	1,6
Pracownicy administracyjno-biurowi, sekretarki, pracownicy poczty, recepcjoniści, telefoniści	21	16,8
Pracownicy sklepów, punktów usługowych, usług osobistych, ochrony, konduktorzy, opiekunki dziecięce, kierownicy	13	10,4
Robotnicy wykwalifikowani i brygadziści zatrudnieni poza rolnictwem i leśnictwem	5	4,0
Robotnicy najemni i brygadziści zatrudnieni w rolnictwie i leśnictwie, rybacy	1	,8
Rolnicy indywidualni i pomagający im członkowie rodzin	1	,8
Właściciele i współwłaściciele firm, punktów sprzedaży, agenci i inni prowadzący działalność gospod. poza rolnictwem	2	1,6
Uczniowie, studenci	36	28,8
Renciści	1	,8
Emeryci	5	4,0
Bezrobotni	7	5,6
Zajmujący się domem, gospodynie domowe	1	,8
Niepracujący z innych powodów	4	3,2
Ogółem	49	100,0

4. WYNIKI

W części tej zatrzymamy się jedynie na głównych podobieństwach różnicach między wynikami z części, w której udział wzięły te same osoby a badaniem panelowym, gdyż wyniki te w dużej części są ze sobą spójne i potwierdzają wysunięte na ich podstawie wnioski.

4.1. Książki czytane w ciągu ostatnich 30 dni oraz dzień przed badaniem

Spójrzmy więc jeszcze raz na liczbę książek papierowych czytanych przez respondentów w ciągu 30 dni poprzedzających badanie. Przypomnijmy, że w badaniu panelowym, poza niewielkim wzrostem liczby osób, które w ciągu miesiąca nie miały książki w ręku, zauważalny był również wzrost odsetka czytelników deklarujących czytanie więcej niż jednej książki. W przypadku badania, z którego dane pochodzą od tych samych osób, poziom nie-czytelników utrzymuje się na stałym poziomie (10,2 proc.) a wzrost dotyczy tylko kontaktu z dwoma lub trzema książkami (z 32,7 proc w pierwszym pomiarze do 49 proc. w drugim).

Poziom korzystania z książek elektronicznych (e-booków), jak również słuchania audiobooków utrzymywał się na takim samym niskim poziomie. Zarówno w pomiarach panelowych, jak i w porównaniu tych samych respondentów, możemy zaobserwować nieznaczny wzrost korzystania z tych narzędzi pomiędzy pomiarem pierwszym i drugim.

Pomiary te podkreślają również szczególne zainteresowanie tekstem cechujące badanych w obu grupach; czytanie w dniu poprzedzającym badanie co najmniej jednej książki deklarowało 71,4 proc. w pierwszym pomiarze oraz 69,4 proc. w drugim.

4.2. Dieta tekstowa

Przyjrzyjmy się teraz diecie tekstowej uczestników. Przypomnijmy - badanie panelowe wyraźnie pokazuje prymat tekstów innych niż książki. Najczęściej wskazywanymi przez badanych rodzajami tekstów, z którymi mieli kontakt w dniu poprzedzającym badanie były krótkie wiadomości tekstowe, krótkie oraz długie wpisy i wiadomości zamieszczane w internecie. Tendencje te widoczne są również w danych z badania trendów. Silniejszą pozycję w diecie tekstowej tych badanych zyskały powieści: wzrost z 48,8 proc do 57,1 proc. w pierwszym pomiarze oraz z 43,7 proc do 53,1 proc. w pomiarze drugim. Uczestnicy badania również częściej czytali artykuły publikowane w gazetach codziennych; wzrost między pierwszymi pomiarami - z 29,6 do 40,8 procent. Z kolei niższą pozycję w diecie uczestników zajęło czytanie podręczników oraz materiałów szkoleniowych. Procentowy spadek kontaktu z tego typu tekstem pomiędzy pomiarami wyniósł 6,4 punktów procentowych między pierwszymi pomiarami oraz 1,9 procent między pomiarami drugimi. Szczegółowe dane dla danych panelowych zawarto w tabeli 20.

Tabela 20. Dieta tekstowa. Teksty czytane w dniu poprzedzającym badanie

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Krótkie wiadomości tekstowe	39	79,6	38	77,6
Krótkie wpisy i wiadomości w Internecie	38	77,6	40	81,6
Dłuższe teksty w internecie	24	49,0	23	46,9
Krótkie teksty	21	42,9	17	34,7
Artykuły w gazetach codziennych	20	40,8	12	24,5
Artykuły w pismach branżowych	5	10,2	3	6,1
Książki – powieści	28	57,1	26	53,1
Książki naukowe	3	6,1	3	6,1
Poezje	2	4,1	1	2,0
Podręczniki, materiały szkoleniowe	9	18,4	12	24,5
Poradniki, przewodniki, książki instruktażowe	4	8,2	4	8,2
Komiksy	2	4,1	2	4,1
Inne	4	8,2	1	2,0
Nie czytałem(a) żadnego tekstu	0	0,0	2	4,1

4.3. Książka czytana wczoraj

Dane z badania, w którym odpowiedzi pochodziły od tych samych respondentów potwierdzają wnioski o przewadze polskojęzycznego czytelnictwa codziennego; czytanie książek w tym języku zadeklarowało 91,5 proc respondentów w pomiarze pierwszym oraz 88,2 proc. w pomiarze drugim. Na kontakt z książkami wydanymi w innych językach, najczęściej w języku angielskim, wskazało 8,5 proc w pomiarze pierwszym oraz 11,8 proc w drugim.

4.5. Rodzaj czytanej książki

Jako książkę czytaną w dniu poprzedzającym badanie respondenci najczęściej wybierali powieść, opowiadanie bądź biografie; odsetek ten wynosił 77,1 procent w pierwszym oraz 79,1 w drugim pomiarze. Oznacza to wzrost w porównaniu do badania panelowego, który zaznacza się również w diecie tekstowej respondentów. Rzadziej wskazywany był z kolei kontakt z książkami naukowymi i specjalistycznymi – spadek z 12,9 procent w pierwszym pomiarze panelowym do 8,6% wśród uczestników badania trendów, oraz spadek w drugim badaniu panelowym z 6,8 procent do 0 w badaniu, przeprowadzanym na tych samych osobach.

4.6. Nośnik tekstu

Wyniki potwierdzają prymat papierowej formy dla książek; na ten nośnik tekstu wskazało 94,3 proc badanych w pomiarze pierwszym oraz 91,2 proc w pomiarze drugim. Na korzystanie z innych nośników typu czytnik tekstów czy tablet wskazały pojedyncze osoby. Natomiast jeżeli chodzi o nośnik tekstu innego niż książka, najczęściej czytany był on na komputerze (91,9 proc w pierwszym oraz 91,2 proc w drugim pomiarze) i na smartfonie (35,1 proc w pomiarze pierwszym oraz 32,5% w pomiarze drugim).

4.7. Miejsce czytania tekstu

Ponownie miejscem najczęściej wskazywanym jako miejsce związane z czytaniem zarówno książek jak i najczęściej wskazywanego innego tekstu był dom. W pierwszym pomiarze aż 97,1 proc. badanych zadeklarowało czytanie książki w zaciszu domowym (87,5 proc w pomiarze drugim). Dojazd do pracy czy szkoły okazał się okazją do czytania książek dla 11,8 proc respondentów w pomiarze pierwszym oraz dla 17,5 procent w pomiarze drugim. Jak już zostało wspomniane, dom stanowił najczęstsze miejsce kontaktu również z innym tekstem niż książka (97,4 proc. w pomiarze pierwszym oraz 82,5 proc. w pomiarze drugim). Dodatkowo, poza dojazdem do pracy czy szkoły, miejscem czytania innych tekstów było również miejsce pracy (15,8 proc. w pomiarze pierwszym i 27,5 w pomiarze drugim).

4.8. Pora czytania tekstu

Jeżeli chodzi o porę czytania tekstu, pomiary te wskazują na stałą preferencję poświęcania czasu na czytanie tekstów w ciągu dnia i wieczorami. Na czytanie książek badani najczęściej poświęcali czas w godzinach wieczornych (62,9 proc. w pomiarze pierwszym i 76,5 proc w pomiarze drugim). Inne teksty, poza godzinami wieczornymi, czytane były równie chętnie w ciągu dnia. (odpowiednio 55,3 proc w pierwszym pomiarze, oraz 55 proc. w pomiarze drugim).

4.9. Subiektywna ocena

Mimo większego odsetka badanych, którzy w pierwszym pomiarze ocenili książkę, która czytali dzień przed badaniem jako „**ważną i znaczącą**” (37,2 proc.) w drugim pomiarze odsetek ten spada do 20,6 procent i zrównuje się z oceną pod tym względem innego tekstu (18,5 proc. w pierwszym pomiarze oraz 20 proc. w drugim). Dane te wyraźnie różnią się od tych uzyskanych w badaniu panelowym: przede wszystkim w badaniu tym oba te teksty były częściej określane jako „ważne”. Kierunek zmian w ocenie innego tekstu był przeciwny; pomiędzy pomiarami jego ocena ważności podniosła się.

Ocena tekstów jako „**poruszających, wzruszających**” była nieco bardziej zbliżona do ocen uzyskanych w badaniu panelowym. Teksty te były rzadziej określane jako wzruszające, ale kierunek zmian pomiędzy pomiarami został zachowany. Blisko 30 procent respondentów deklaroowało poruszenie książką (spadek do 17,7 proc w drugim pomiarze); dla innego tekstu odsetki te wynosiły odpowiednio 5,4 proc. oraz 9,5 procenta.

Za tekst „**skłaniający do przemyśleń**” książkę czytaną w przeddzień badania uznało 40 proc. respondentów w pierwszym oraz 50 proc. w drugim pomiarze. Procentowy udział takiej oceny dotyczącej innego tekstu to odpowiednio 21,1 proc oraz 17,5 proc. Podobny trend został zaobserwowany w badaniu panelowym

Książka czytana wczoraj została określona jako „**zachęcająca do porozmawiania o niej**” przez 54,3 procent badanych w pierwszym oraz przez 64,8 proc w drugim pomiarze. Niższą, choć stabilną ocenę pod tym względem uzyskał inny tekst (odpowiednio 31,6 proc oraz 32,5 proc.). Znowu więcej więc wskazań dotyczy książki, co potwierdza dane pochodzące z panelu.

Na koniec przyjrzyjmy się ocenie tekstów pod względem ich „**użyteczności, przydatności**”. W pierwszym pomiarze książkę jako przydatną oceniło 48,6 procent respondentów. W pomiarze drugim odsetek ten zbliżył się do takiej oceny innego tekstu i wyniósł 35,2 procent. Tekst inny pod względem użyteczności w pomiarze pierwszym osiągnął 31,6 procent potwierdzeń a w drugim potwierdzeń było 2,5 procent.

4.10. Pochodzenie książki

Popatrzymy również na źródła pochodzenia książek czytanych dzień przed badaniem. Dane pochodzące z badania panelowego pod tym względem mocno zbliżone do danymi pochodzących od stałej grupy respondentów. Jedyne różnice dotyczące wejścia w posiadanie tekstu wskazują na to, że uczestnicy ostatniego badania częściej kupowali książki (48,6 proc w pierwszym pomiarze oraz 45,5 proc. w pomiarze drugim) niż pożyczali od rodziny czy znajomych. Wśród osób, które weszły w posiadanie tekstu poprzez zakup, blisko 90 proc. respondentów kupiło książkę nową. Brak wyraźnych różnic i podobieństwo do danych panelowych widoczne jest w wynikach dotyczących miejsca zakupu książek; ponownie najczęściej wskazywanym miejscem okazały się księgarnie z nowymi książkami oraz internet. (patrz: Tabela 21 i 22).

Tabela 21. Źródło pochodzenia czytanych książek

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Kupiona	17	48,6	15	45,5
Pożyczona od znajomego, rodziny	4	11,4	3	9,1
Wypożyczona z biblioteki	12	34,3	11	33,3
Otrzymana w prezencie	1	2,9	2	6,1
Ściągnięta z internetu za darmo	1	2,9	2	6,1
Ogółem	35	100,0	33	100,0

Tabela 22. Miejsce zakupu czytanej książki

	Liczebność w pierwszym pomiarze	Procent w pierwszym pomiarze	Liczebność w drugim pomiarze	Procent w drugim pomiarze
Księgarnia z nowymi książkami	9	52,9	6	42,9
Internet	5	29,4	7	50,0
Supermarket, hipermarket	1	5,9	2	0,0
Księgarnia z przecenionymi nowymi książkami (dyskont książkowy)	0	0,0	1	7,7
Księgarnia z używanymi książkami (antykwarjat)	1	5,9	0	0,0
Sieciowy sklep spożywczy, np. Biedronka, Lidl	1	5,9	0	0,0
Ogółem	17	100,0	27	100

5. POTRZEBA POZNANIA A CZYTELNICTWO

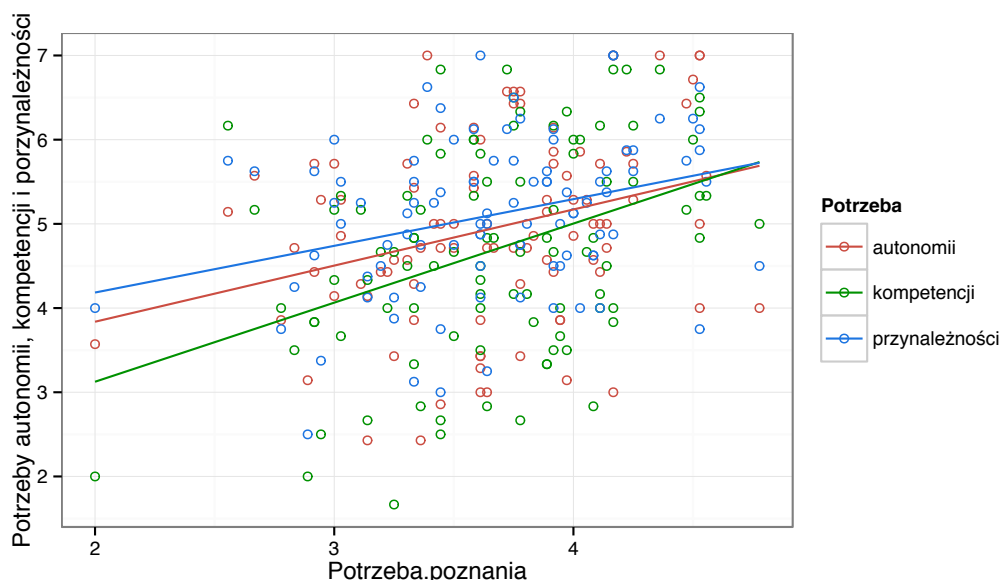
W pierwszym pomiarze do badania dołączony został moduł pozwalający zgłębić zagadnienia czytelnictwa książek z perspektywy potrzeby poznania i potrzeb auto-determinacji. W tej części badania, na koniec badania nazywanego tu „pierwszym pomiarem”, wzięło udział 96 respondentów. Analiza testem t dla jednej próby pokazała, że badani uzyskali wyniki istotnie wyższe od średniej dla wszystkich analizowanych wskaźników ($p < 0,001$). Oznacza to, że badani wykazywali silniejszą niż przeciętnie potrzebę poznania oraz aktywnie realizowali potrzeby z grupy auto-determinacji. Dane zawarte są w Tabeli 23.

Tabela 23. Miary średnich i odchyłeń standardowych dla badanych potrzeb.

	Potrzeba Poznania	Potrzeba autonomii	Potrzeba kompetencji	Potrzeba przynależności
Średnia	3,6652	4,9479	4,6892	5,1081
Odchylenie standardowe	,51009	1,12812	1,24431	,91436

Analiza korelacyjna badanych wskaźników wykazała silny oraz dodatni związek między badanymi potrzebami auto-determinacji. Tworzą one spójny model powiązanych ze sobą potrzeb, których realizacja sprzyja dobrowolnemu, poświęconemu własnej przyjemności zaangażowaniu, również w takie aktywności jak czytelnictwo i kontakt z tekstem. Osoba autonomicznie wybierając obszar swojej aktywności, wybiera takie działania, które pomagają jej budować poczucie własnej kompetencji i jednocześnie pozwalające jej nawiązać pozytywny kontakt z ludźmi wokół niej. Liczne badania, między innymi autorów tej teorii, wskazują na związek realizacji potrzeb wyżej wymienionych z większym poczuciem satysfakcji z życia, lepszym zdrowiem oraz lepszymi wynikami podejmowanych zadań.

Również potrzeba poznania istotnie oraz dodatnio koreluje z potrzebami z grupy potrzeb auto-determinacji. W związku z tym, że jej realizacja opiera się na zaangażowaniu się w wymagające wysiłku poznawczego aktywności oraz na odczuwanej w wyniku tych działań przyjemności, korelacje te mogą oznaczać, iż osoby wykazujące wyższy poziom potrzeby poznania jednocześnie pełniej realizują potrzeby, których spełnienie pozytywnie wpływa na jakość życia (por. rys. 1).

Rysunek 1. Korelacje pomiędzy potrzebą poznania a potrzebami autonomii, kompetencji i przynależności.

W celu przyjrzenia się różnicom w kontaktach z tekstem wynikającym z różnego poziomu potrzeby poznania skupmy się na chwilę na niektórych zachowaniach czytelniczych osób z niskim bądź wysokim poziomem tej potrzeby.

Jej poziom wyraźnie różnicuje liczbę czytanych przez respondentów książek; osoby z wysokim poziomem czytały więcej. W ciągu miesiąca poprzedzającego badanie ani jednej książki nie czytało 18,8 proc. badanych z niskim poziomem tej potrzeby; dla osób z niskim poziomem tej potrzeby odsetek ten wynosił 2,1 proc. Kontakt z jedną książką w ciągu tych 30 dni zadeklarowało 33,3 proc. respondentów z wysoką i 27,1 proc. z niską potrzebą poznania. Podobnie różnice (około 5 punktów procentowych) dotyczą czytania więcej niż 2 książek. (patrz: Tabela 24).

Tabela 24. Potrzeba poznania a liczba czytanych książek papierowych w ciągu 30 dni przed badaniem.

		Potrzeba poznania	
		Niska	Wysoka
Ani jednej	Liczebność	9	1
	Procent	18,8	2,1
1 książkę	Liczebność	13	16
	Procent	27,1	33,3
2-3	Liczebność	17	19
	Procent	35,4	39,6
4-5	Liczebność	5	7
	Procent	10,4	14,6
6-10	Liczebność	2	1
	Procent	4,2	2,1
Więcej niż 10 książek	Liczebność	1	4
	Procent	2,1	8,3
Trudno powiedzieć	Liczebność	1	0
	Procent	2,1	0,0
Ogółem	Liczebność	48	48
	Procenty	100,0	100,0

Popatrzmy również na dietę tekstową uczestników badania, czyli na ich kontakt z piśmiennictwem szerszym znaczeniu. Poza tym, że respondenci z wysokim poziomem potrzeby poznania deklarowali kontakt z większą liczbą teksów (tendencja widoczna odnośnie wszystkich typów tekstów, z wyłączeniem komiksów o poezji), największe różnice (ponad 10 procent) możemy zaobserwować pomiędzy kontaktem z dłuższymi tekstami w internecie (58,3 proc. u osób w wysoką i 41,7 proc. u osób z niską potrzebą poznania), artykułami w gazetach codziennych (odpowiednio 37,5 proc. i 25,0 proc.), książka typ powieść (60,4 proc. i 43,8 proc.) oraz książkami naukowymi (14,6 proc. i 4,2%). Wyniki te, oraz to, że jedyne różnice mówiące o tym, że osoby z niską potrzebą poznania czytały więcej, dotyczyły krótkich tekstów w internecie (77,1 proc. i 85,5 proc.) mogą sugerować silniejszą tendencję do poszukiwania pełnych informacji oraz skupiania się na dłuższych formach tekstowych.

6. OPINIE RESPONDENTÓW NA TEMAT AKTORÓW RYNKU KSIĄŻKI

W tej części badania, przeprowadzonej w części wyodrębnionej z drugiej fali badania, udział wzięło 72 uczestników. Intencją pytań było pogłębienie wglądu w ich opinie na temat darmowego udostępniania książek w internecie. 38,8 proc. respondentów uważa, że obecnie polskojęzyczne książki są za darmo udostępniane w internecie (patrz: Tabela 25).

Tabela 25. Czy Pana / Pani zdaniem książki w języku polskim są obecnie za darmo udostępniane w Internecie?

	Liczebność	Procent
Tak	28	38,8
Nie	4	5,6
Nie wiem / trudno powiedzieć	40	55,6
Ogółem	72	100,0

Mniej więcej tylko samo respondentów stwierdziło, że choć raz w roku skorzystali z polskojęzycznych książek udostępnianych w internecie (patrz: Tabela 26).

Tabela 26. A czy zdarza się Panu / Pani korzystać z książek w języku polskim udostępnianych bezpłatnie w Internecie?

	Liczebność	Procent
Nigdy	42	58,3
Raz lub kilka razy w roku	21	29,2
Raz lub kilka razy w miesiącu	7	9,7
Raz na tydzień lub częściej	2	2,8
Ogółem	72	100,0

Dalsze pytania dotyczyły aktorów rynku książki i zadawane były wszystkim respondentom z możliwością udzielenia odpowiedzi w sześciostopniowej skali od 0 do 5 oraz osobnej odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Dla uproszczenia prezentacji wyników połączyliśmy odpowiedzi na pytania od 0 do 2 (jako odpowiedzi „przeczące”) i od 3 do 5 (jako odpowiedzi „twierdzące”). Liczebności i odsetki odpowiedzi udzielonych przez nich na trzy pytania o aktorów książki przedstawia Tabela 27.

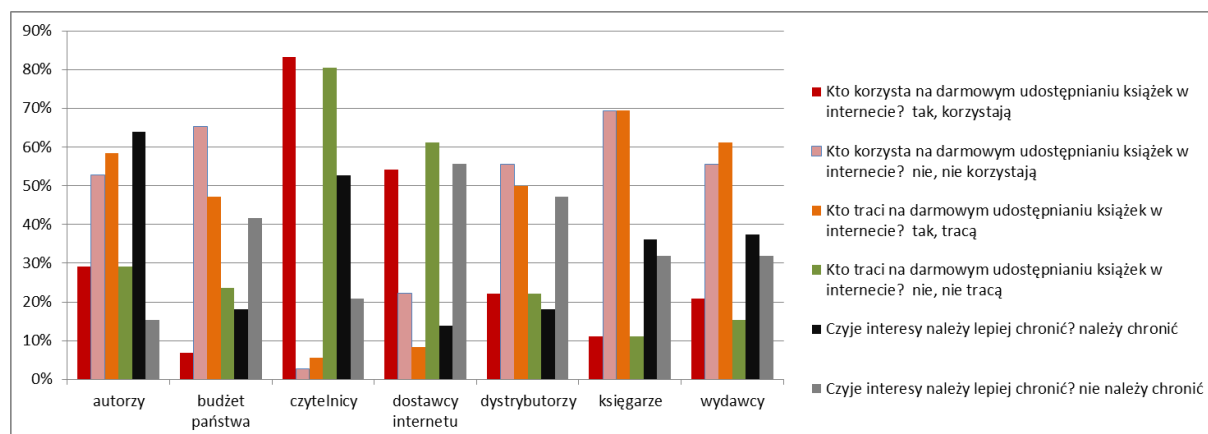
W komentarzu do wyników warto zauważyć, że mimo iż pytanie o korzystanie bądź tracenie jest pytaniem, na które padają spójne odpowiedzi, to jednak nie każdy respondent definiuje korzyść jako brak straty. Na przykład autorzy mają według 21 (czyli 29,2 proc.) respondentów korzystać na darmowym udostępnianiu książek w internecie i jednocześnie według tej samej ich liczby (i odsetka) mają na tym nie tracić. Ale już budżet państwa na darmowym udostępnianiu książek w internecie zdaniem 47 respondentów (65,3 proc.) nie korzysta. Ale traci jedynie zdaniem 34 respondentów (47,2 proc.). Wątpliwości części respondentów ujawniają się właśnie przy porównaniach tego rodzaju – i tak też warto wspomniane wyniki czytać.

Tabela 27. Opinie respondentów na temat korzystania bądź tracenia przez różne zbiorowe podmioty poprzez darmowe udostępnianie książek w internecie.

	Kto korzysta na darmowym udostępnianiu książek w internecie?		Kto traci na darmowym udostępnianiu książek w internecie?		Czyje interesy należy lepiej chronić?	
	tak, korzystają	nie, nie korzystają	tak, tracą	nie, nie tracą	należy chronić	nie należy chronić
Autorzy	21	38	42	21	46	11
budżet państwa	5	47	34	17	13	30
Czytelnicy	60	2	4	58	38	15
dostawcy Internetu	39	16	6	44	10	40
Dystrybutorzy	16	40	36	16	13	34
Księgarze	8	50	50	8	26	23
Wydawcy	15	40	44	11	27	23

	Kto korzysta na darmowym udostępnianiu książek w internecie?		Kto traci na darmowym udostępnianiu książek w internecie?		Czyje interesy należy lepiej chronić?	
	tak, korzystają	nie, nie korzystają	tak, tracą	nie, nie tracą	należy chronić	nie należy chronić
Autorzy	29,2%	52,8%	58,3%	29,2%	63,9%	15,3%
budżet państwa	6,9%	65,3%	47,2%	23,6%	18,1%	41,7%
czytelnicy	83,3%	2,8%	5,6%	80,6%	52,8%	20,8%
dostawcy internetu	54,2%	22,2%	8,3%	61,1%	13,9%	55,6%
Dystrybutorzy	22,2%	55,6%	50,0%	22,2%	18,1%	47,2%
Księgarze	11,1%	69,4%	69,4%	11,1%	36,1%	31,9%
Wydawcy	20,8%	55,6%	61,1%	15,3%	37,5%	31,9%

Informacje z tabeli 27 przedstawia również Rysunek 2. Wizualizacja wyników uwypukla szczególny sposób, w jaki traktowani są przez respondentów czytelnicy – a więc oni sami. Z jednej strony internetowa dostępność książek przynosi im korzyści, ale z drugiej chcieliby jednak lepszej ochrony swoich interesów. Jedynie interesy autorów powinny być w opinii respondentów lepiej chronione – bardziej niż wydawców i księgarzy, i znacznie bardziej niż pozostałych aktorów.

Rysunek 2. Aktorzy rynku książki a darmowe udostępnianie książek w internecie w opinii respondentów (n=72).